

mikrotoponimi so rezultat specifičnega razvoja tako jezika kot ljudi v pokrajini. Najpogostejše jih je oblikoval preprost človek, domačin, zato se v imenu skriva ne samo »orientacijska« informacija, pač pa informacija, vredna narodnega bogastva. Ta imena bi bilo zato potrebno zajemati v njihovi izvorni obliki, šele sčasoma,

ko bi se ta imena vključila v vsakodnevno ali vsaj pogostejšo rabo, bi jih kazalo poknjžiti. V nasprotnem primeru naj ta imena ostanejo zapisana v obliki, kot so nastala.

Evidenca zemljepisnih imen Kamniško-Savinjskih Alp je zato nedokončan projekt.

FOTOGRAFSKO JE IMEL PLANINSKI VESTNIK ŽE ZELO BOGATA LETA

RAZVOJ NAŠE PLANINSKE FOTOGRAFIJE

UROŠ PODOVŠOVNIK

Zdaj si skorajda ne moremo več predstavljati planinske ture brez fotoaparata. Fotografije, ki jih prinesemo s hribov, največkrat najdejo mesto v spominskih albumih ali škatlah, polnih prosojnih koščkov filma, ki nam in prijateljem, projecirani na platnu, popestrijo večere in obudijo spomine na prehojene poti. Kljub množici fotoaparatorov, ki jih je danes možno najti na policah prodajaln, je fotografija razmeroma mlad medij. Prav ta množičnost kaže na njen hiter razmah in priljubljenost med ljudmi.

Planinska fotografija ima v razvoju umetniške fotografije na Slovenskem pomembno vlogo. Celotno obdobje, od začetkov amaterske fotografije pri nas okoli leta 1884 do začetka II. svetovne vojne, je v veliki meri zapolnjeno s planinskimi motivi in predstavlja pomemben del naše fotografske zapuščine.

ROJSTVO FOTOGRAFIJE

Komaj 160 let bo minilo, odkar je Dagueru uspelo s pomočjo camere obscure¹ na posrebrni bakreni plošči, obdelani z jodovo paro, ohraniti prvi svetlobni zapis. Dobljena slika je bila pozitiv s finimi detajli in gladko površino, ki jo je bilo potrebno zaščititi s steklenim pokrovom, da bi preprečili bledenje. Odkritje je bilo tako odmevno, da je izum odkupila francoska vlada in ga ponudila v uporabo širši javnosti. Zapletenost postopka, pripravljanje na svetlobo občutljivih plošč, razvijanje sprva nevidne slike v pari živega srebra, segretega nad špiritno svetilko, in problemi s fiksiranjem slike so bili vzrok, da je ostala fotografija domena le ozkega kroga ljudi, raziskovalcev in poklicnih fotografov.

Tudi leta 1851 odkrit postopek z mokrimi kolodijskimi ploščami glede enostavnosti ni prinesel izboljšav. Čeprav se je na nekaj sekund skrajšal čas osvetljevanja plošče, ki je pri dagerotipiji trajal okoli pol ure, je nov postopek zahteval pripravo plošč, osvetljevanje in razvijanje na kraju fotografiranja. Ploščo je bilo potrebno osvetliti, še preden se je kolodij posušil, saj je sicer izgubil svojo občutljivost na svetlobo. Takojšnje razvi-

janje osvetljene plošče je zahtevalo tudi hiter dostop do temnice. Zapletenost, množica opreme in ne nazadnje tudi okornost fotografskih aparatov je potisnila fotografijo v ateljeje. Šele predstavitev in množična proizvodnja tovarniško izdelanih suhih plošč v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki so ohranile latentno sliko² tudi več tednov po osvetlitvi, je dala zeleno luč pokrajinski fotografiji.

ZAČETKI SLOVENSKE PLANINSKE FOTOGRAFIJE

Datuma nastanka prve planinske fotografije skoraj ni mogoče določiti. Najstarejša dela fotografov so se ohranila na razglednicah in v revijah, ki so spodbujale razvoj fotografije.

V Slovenskem planinskem društvu, ustanovljenem leta 1893, je bila planinska fotografija zelo cenjena. Ko je dve leti pozneje začel izhajati Planinski vestnik, so se z izboljšanjem kvalitete tiska v njem kaj hitro pojavile prve fotografije našega gorskega sveta. Sprva so prevladovalе fotografije koč in drugih planinskih objektov, skupinskih portretov, slapov in panoram, katerih avtorji so bili predvsem poklicni fotografi. Med njimi sta se z gorsko motiviko največ ukvarjala **Benedikt Largetpoper** in **Fran Pavlin**. Čeprav prvi že od leta 1896 ni več zahajal v višje predele gorá, je izdelal veliko fotografij, ki so bile predstavljene na razglednicah. V izdajanju teh je v obdobju do druge svetovne vojne ostal vodilni že omenjeni Fran Pavlin, poklicni fotograf z Jesenic. V dolgoletnem potepanju po gorah mu je uspelo izdati čez sto razglednic. Nekatere izmed njih je tudi koloriral. Sodeloval je s takratnimi planinskimi organizacijami, objavjal v časopisih in gornjskih knjigah. Pred koncem druge svetovne vojne ga je med bombardiranjem Jesenic ubila granata in uničila vso njegovo 45-letno fotografsko delo. Tako se je ta ohranila le na razglednicah.

Leta 1897 je pri SPD začel delovati Odsek fotografov amaterjev, katerega namen je bil povezati do tedaj razpršene fotografske navdušence, organizirati poučne večere in vežbanje v fotografiranju. Združeval je tudi fotografe izven Ljubljane, ki so se lahko zaradi lažjega sodelovanja v odsek oglašali pisno. Že prvo leto obstoja so organizirali natečaj za najboljšo fotografijo, na katerem je sodelovalo sto slik sedmih avtorjev s planin-

¹ camera obscura: najpreprostejša kamera z luknjico v sprednji steni znotraj počrnjene škatlice. Zarki, ki padajo skozi majhno odprtino, na nasprotni steni povzročijo neostro, slabo izrisano sliko. Sprva je imela taka kamera velikost sobe. Z njeno pomočjo so že v desetem stoletju opazovali sončni mrk. Kasneje je camera obscura v zmanjšani izvedbi in z dodano enostavno lečo služila kot pripomoček slikarjem pri njihovem delu.

² latentna slika: po osvetlitvi nevidna slika na filmu; z razvijanjem jo naravnoma vidno.

Josip Kunaver: Brana v snegu; PV 1911

sko in pokrajinsko motiviko. Ti natečajji so postali tradicionalni in so vsako leto privabili več fotografov.

Poleg razstav je leta 1909 prvič izšel Planinski vestnik, obogaten s fotografijami na kvalitetnejšem papirju, na katerem so se predstavljali takratni najboljši avtorji. Vedno več fotografij se je pojavljalo tudi med tekstom. Njihova motivika obsega panoramske posnetke, koč, slapove, jame, opaziti je možno tudi prve zimske motive, ki izžarevajo tipično romantično vzdušje. Na njih je oseba s hrbtno obrnjena proti kameri in ne služi več kot glavni objekt, ampak le kot nepomemben okras gorski krajini. Najbolj plodoviti fotoamaterji obdobja do prve svetovne vojne so bili **Alojzij Knafelc**, ki je razen objektivov sam izdelal celoten fotoaparatus, **Anton Gegorec**, **Josip Zazula**, **Ernst Wlasak**, **Bruno Rotter**, **Fran Pavlin**, **Pavel Skaberne**, **Rudolf Badiura**, **Bogumil Brinšek**, **Josip Kunaver** in drugi. Svoje prve fotografije je objavil tudi **Stanko Tominšek**.

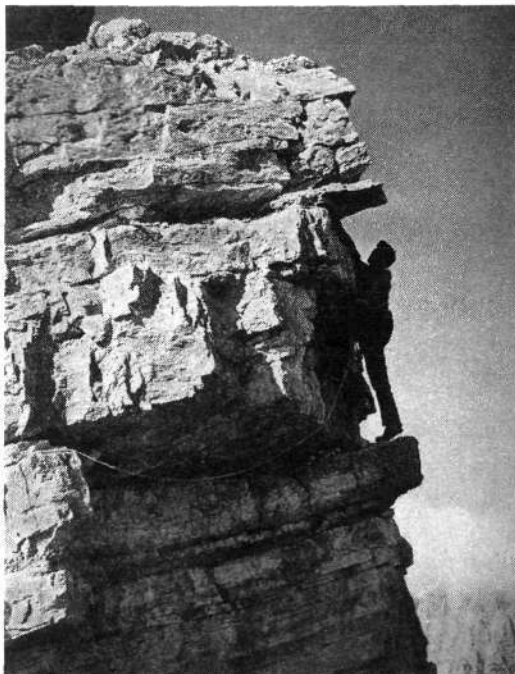
Veliko prelomnico v slovenski fotografiji je pomenila razstava leta 1901, ko je **dr. Rado Frlan** predstavil sto svojih slik. Nekatere izmed njih so bile izdelane z novo tehniko (pigment in gumijev postopek), ki je fotografijo približala likovnim prvinaim takratnega impresionizma. Zaradi težavnosti samega postopka so bile tako izdelane fotografije med našimi fotoamaterji redke.

Fotografska oprema predvojnih fotoamaterjev je bila še vedno velika in okorna. Takratni fotoaparati so bili izdelani iz mahagonijevega ali orehovega lesa. Temeljili so na uporabi koničnega ali kvadratnega meha, izmenljivih objektivov in vizirne šipe. K obvezni opremi je spadal še stativ ter kasete s ploščami različnih formatov.³ Zaradi potrebe po različnih goriščnicah so že takrat razvili objektiv, ki ga lahko smatramo za predhodnika današnjih zoom objektivov. Sestavljen je bil iz štirih ali petih akromatičnih leč različnih gorišč, od ka-

³ formati v cm: 13 x 13, 13 x 18, 18 x 24...

Bogumil Brinšek: Grintovec in Kočna s Kalškega grebena; PV 1912

Dr. Stanko Tominšek: Iz stene Mojstrovke; PV 1928

terih so vsako posebej lahko uporabljali kot samostojen objektiv, v kombinaciji dveh pa so jih lahko sestavljali v aplanate,⁴ prav tako z različnimi gorišči. V ta namen je imel objektiv skupno cev z irisno zaslonko, na katerega so privijali potrebne leče.

Ker je ostra in podrobnosti polna slika takrat v očeh opazovalca delovala nenaravno in grdo, so za pribitev mehkih in rahlo zabrisanih oblik uporabljali kar navadne leče s kromatskim⁵ odklonom svetlobe, ki so predvsem pri velikih odprtinah zaslonke risale neostro.

V času prve svetovne vojne je zaradi odhoda večine fotoamaterjev na fronto dejavnost precej zamrla. Čista planinska motivika se je umaknila podobam s Soške fronte in drugih bojišč, na katerih se je pokrajinska idila prepletala z vojnimi grozotami.

PLANINSKA FOTOGRAFIJA MED OBEMA VOJNAMA

Ponoven vzpon planinske fotografije in slovenske fotografije nasproh se je spet začel po koncu prve svetovne vojne. Še vedno je bil poudarek na piktorialistični tradiciji, značilni za obdobje pred prvo svetovno vojno. Fotografije so imele pridih mehkih in intimnih podob, pojavljale so se podobe pokrajin s poudarjeno megličasto atmosfero, človeška podoba je bila v slikovno kom-

pozicijo vse večkrat vključena le kot nepomemben dodatek. Vlečna sila take fotografije je bil **Fran Kraševac**, ki se je zavzemal za to, da bi fotografija ponujala interpretacijo in ne le gole reprodukcije vidnih dražljajev. Nova miselnost v planinstvu, ki jo je v naš prostor vnesel TK Skala, ustanovljen leta 1921, se je odražala tudi v fotografiji. Skalaši so se združili v podoben klub, ki je bil ustanovljen pri SPD leta 1897. Bili so tudi člani Ljubljanskega FK, ki je organiziral tečaje, strokovna predavanja, projekcije diapozitivov idr. Panoramske posnetke kot glavni motiv je zamenjala pomembnost prednjega plana in njegova povezanost z ozadjem. Prednji plan je na nekaterih fotografijah zajel že polovico ali še več slikovnega prostora. Zanj so uporabljali zasnežena tla, v katera sta čevljev ali smučka vrezala svojo sled, skrivenčena suha debela drevesa, lesene ograje, stavbe... Uveljavila se je uporaba okvirja znotraj slike ter sploščena perspektiva, ki je bila najbrž posledica uporabe teleobjektiva. Vse pogosteje so se pojavljali zimski posnetki gorske pokrajine in podobe, polne eksperimentov s svetlobo, iskanje atmosferskih efektov in fotografiranje v protisvetlobi. Novost, ki jo je vpeljal Stanko Tominšek, so bili tudi prvi posnetki alpinista v steni. Z isto tematiko se je pozneje ukvarjal še **France Avčič**. Zaradi okornosti kamer so bili taki posnetki sprva redki. Značilnost najboljših fotografij iz obdobja med obema vojnama je izjemna oblikovna prečiščenost, poudarjena perspektiva in lepa kompozicija. Tudi nebo na fotografijah ni več prosojno belo. Uporaba rumenih filtrov je lepo izrisala razigrano nebo, polno meglic in oblakov. V Planinskem vestniku, ki je leta 1921 spet začel izhajati, so tri leta zatem ponovno uvedli umetniško prilogo ter vabili na fotografske natečaje. Najbolj dejavni

Svet, ki ne prevara

ZVONKO ČEMAŽAR

*Sledov stopinj je polno med gorami,
Vrhovi venec vijejo krog naju.
O, Maja moja, vse bi dal, da v raju
Jemala tem razkošje bi z rokami.*

*En sam pogled tu pravljico pričara.
Mar veš, da poleg tebe zvest sem svetu
Umirajočih tal, rojenem cvetu?
Da, Maja, to je svet, ki ne prevara.*

*Eol kraljuje tukaj nad prepadi.
Kjer pa doline izgube se v skali,
Lepo in varno je med temi skladi.*

*Enkrat z ljubeznijo so me navdali,
To vem in prav nič temu se ne čudim;
Usmiljenja ne prosim, ker te ljubim.*

⁴ aplanat: sistem optičnih leč, ki dá sliko brez sferine napake. Ta napaka se kaže v tem, da imajo različni pasovi leče različna gorišča.

⁵ kromatski odklon: lastnosti stekla, da valovanje različnih valovnih dolžin svetlobe lomi pod različnimi koti, ima za posledico neostro sliko, saj različne barve, ki tvorijo belo svetlobo, ravnine filma ne zadanejo v isti točki.

fotografi poleg **Janka Ravnika**, ki je prevzel vodstvo kluba, ustanovljenega pri TK Skala, so bili še **Janko Skrlep**, **Egon Planinšek**, **Stanko Tominšek**, **Ivan Tavčar**, **Mirko Kajzelj**, **Josip Kunaver**, **Fran Kraševac**, **Cveto Švigelj**, **Slavko Smolej**, **Ante Kornič** in **France Avčin**. Z nekaj posnetki so se predstavili tudi nekateri drugi fotoamaterji.

V drugi polovici tridesetih let se je zanimanje umetniške fotografije preneslo na žanr. Planinska fotografija ni bila več tako cenjena. Njeno pomembnost so prevzele druge usmeritve. Kljub temu je v planinskih krogih ostala nepogrešljiva sopotnica razvoja našega gornišva. Eden izmed tistih, ki je nadaljeval tradicijo te vrste fotografije, je vsekakor **Jaka Čop**, ki je do leta 1970 svoje črno-bele fotografije predstavil v fotomonografijah *Svet med vrhovi*, *Raj pod Triglavom* in *Viharniki*, v začetku devetdesetih pa je izdal še barvno monografijo *Krajevstvo Zlatoroga*. Leta 1996 je izšla še knjiga *Trenta in*

Soča, ki v sliki predstavlja kulturno krajino, ljudi, njihovo delo in tedanje življenje.

Tu se grob zgodovinski pregled gorniške fotografije v Sloveniji zaključuje. Nova doba fotografije je prinesla nekaj odličnih že uveljavljenih avtorjev, hkrati pa je z množičnostjo postregla tudi s težavami pri natančnem spremljanju fotografske dejavnosti v slovenskih gorah.

Literatura

- 150 let fotografije na Slovenskem; več avtorjev; Ljubljana: Mestna galerija, 1989–1990
- Slovenska planinska fotografija v času med obema vojnama; **Primož Lampič**, razstveni katalog, Gorenjski muzej, Kranj 1990
- *Stoletje v gorah* (CZ v Ljubljani 1992)
- **Matjaž Deržaj**, *Planinski pozdrav* (Lj. 1993)
- **Helmut Gernsheim**, **Alison Gernsheim** / **Mirjana Rajković**; *Fotografija – sažeta istorija*, Beograd 1973
- *Planinski vestnik 1895–1940*

AVANTURISTIČNI ŠPORT, IMENOVAN SOTESKANJE, SE JE ZAČEL V PIRENEJIH

ROJSTVO KANJONINGA

PIERRE MIENVIELLE

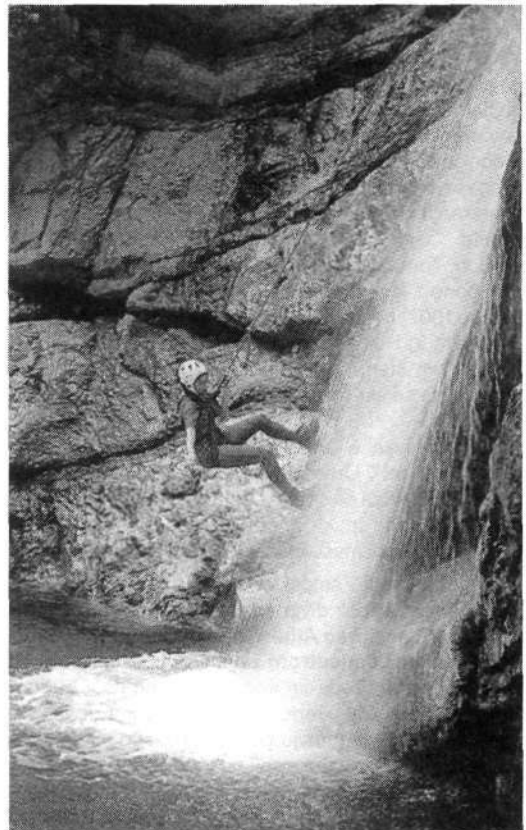
Kanjoning? Kakšna čudna beseda za označevanje športa, ki je prav od vsega začetka francosko-francoskega izvora. Spuščanje po soteskah zaradi športnih užitkov se je začelo in zorelo do današnjega navdušenja pod okriljem CAF. Zato tudi ni čudno, da najdemo prva glavna pričevanja o tem športu na straneh revije *La Montagne et Alpinisme*.

Kanjoning... Lahko bi govorili tudi o »kanjonizmu« (ali v slovenščini, analogno »deskanju«, o »soteskanju«), da bi označili to jamarstvo pod milim nebom. Toda rečeno je bilo, naj se imenuje po mestu, kjer se šport odvija: kanjon, soteska, korito, razpoka, vse, kar je predvsem v apnencu izdolbena voda. Beseda, ki je označevala to vrsto ožine med dvema navpičnima stenama, je bila španska, »cañon«, preden se je zaradi vpliva Kolorada amerikanizirala in vrnila v Evropo pisana kot »canyon«.

Sprememba pisave razkriva navdušenje, ki je v prejšnjem stoletju prevzelo evropske ljubitelje naravnih znamenitosti ob odkrivanju Kolorada in drugih ameriških čudes. Eno od prvih poročil o kanjonu zasledimo v Letopisu CAF »Panorama Kolorada«, ki ga je napisal **Emmanuel de Margerie**. Odgovora ni bilo treba dolgo čakati. »Tudi v Evropi imamo podobne lepote,« je napisal **Maurice Heid** ravno tako v Letopisu CAF v članku z naslovom »Panorama kanjona Ordesa« in s slikami **Franza Schraderja**. Ordesa leži v španskih Pirenejih. Tako se je torej začelo: kanjoni so tudi v Evropi; pretežno ležijo na južni strani Pirenejev; treba bi bilo opisati njihove lepote, skratka, treba jih je bilo raziskati.

OD PIRENEJEV DO VERDONA

Raziskovati. Beseda bi se lahko zdela modernim ljubiteljem soteskanja pretirana. Toda v prvih letih je bilo

Za ekstremske pustolovce ni večjega užitka kot spust po slapu v soteski.